

Paulus

INHOUD

<i>Exquis</i> — VOORWOORD	3
<i>In ballingschap</i> — PASTORAAL	4
<i>Jaarboek Sint-Paulusvrienden</i> — PAROCHIE	6
<i>Zoete avonden</i> — EVENEMENTEN	10
<i>De Kruisdraging</i> — TENTOONSTELLING	12
<i>De Geseling</i> — TENTOONSTELLING	18
<i>Tot en na de dood</i> — RELIGIE	23
<i>Speelgoeddag</i> — EVENEMENTEN	26
<i>Resurrexit</i> — MUZIEK	27
<i>Miniatuurtjes</i> — DIGITAAL	31
<i>Agenda</i>	36

EXQUIS

Waarde lezer, wanneer je op deze pagina bent aanbeland en je vol nieuwsgierigheid aan je nieuwe Paullus begint, is de lente aangebroken. Letterlijk, maar ook figuurlijk, want van de restauratienood hebben we een kunstzinnige deugd gemaakt

Hoe je ze ook noemt, ‘Van ’t kastje naar de muur’ of ‘Oog in oog met Rubens en Van Dyck’, de kleine maar exquisite tentoonstelling die we voor u hebben klaargestoomd, is uniek. Waarom? Voor de allereerste en mogelijk de laatste keer kun je twee topwerken uit onze 15 mysteriën van dichtbij bewonderen. Daarvoor werden twee kijkkasten ontworpen die De Geseling en De Kruisdraging in al hun glorie en in absolute veiligheid aan de bezoekers tonen in het hoogkoor.

De samenstelling van een rijk geïllustreerde, wetenschappelijk onderbouwde catalogus, is de tweede reden waarom deze expo in de Sint-Pauluskerk enig in zijn soort is. De catalogus is niet exhaustief, maar hij verzamelt wel de belangrijkste info uit monografieën en artikels van eminente kunsthistorici, in combinatie met eigen opzoekwerk in archieven. Een hebbeding dat de kunstliefhebber en Paulusadept ongetwijfeld zal waarderen en nog jarenlang kan savoureren.

Het mag daarom niet verbazen dat een groot deel van deze editie gewijd is aan de tentoonstelling. Omdat in dit nummer een paasthema niet mocht ontbreken, kun je aansluitend een bijdrage lezen over de ‘Zeven laatste woorden van Christus’, eigenlijk zeven zinnen van Jezus aan het kruis die tal van schilders, componisten en schrijvers inspireerden. Wat lezen we erover in de vier evangeliën? Hoe moeten we ze interpreteren? Voormalig ‘Dichter des Vaderlands’ Els Moors schreef er inspirerende gedichten bij.

Na twee maanden van ‘lockdown light’ wegens de opbouw van de stellingen in de kerk, bruist onze kerk weer van leven. Bezoekers kunnen sinds begin april immers niet enkel dagelijks genieten van ‘Oog in oog met Rubens en Van Dyck’, vanaf mei lanceren we een serie nocturnes. Tijdens deze evenementen kom je meer te weten over de historische achtergrond van die twee topwerken via lezingen door specialisten. Livemuziek maakt de beleving van deze zoete avonden compleet.

Daar blijft het niet bij. Een week na Pasen zwaaien we onze deuren open voor de jaarlijkse Erfgoeddag, dit keer in het teken van spelletjes en spelen, zelfs dansen. Hoe dat te rijmen valt met een kerk, lees je verderop. Deze dag is een organisatie van Faro, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. Een overzicht van 2024 toont wat voor bezige bijtjes de Sint-Paulusvrienden zijn. Mede dankzij hen ontving de kerk bijna 25.000 bezoekers, een stijging met ruim 15 procent.

Verder vind je de gebruikelijke rubrieken zoals het muziekprogramma en een selectie van de meest gelezen Facebookberichten. In zijn onvolprezen pastoraal legt pastoor Didier o.p. onvermoede verbanden tussen de Joodse ballingschap, de restauratie van onze kerk en de Verrijzenis. Francis Akkara o.p. ontwierp opnieuw een mooie cover. Hou je Paullussen goed bij, wie weet zien we zijn werk ooit terug bij Sotheby’s.

Zalig Pasen en veel leesplezier.

Guido Meeussen
hoofdredacteur

IN BALLINGSCHAP?

De sluiting van onze kerk roept herinneringen op aan de 'lockdown' tijdens de coronacrisis. Tot begin april was alles gesloten, behalve de mis op zondag. Op woensdag vieren we voortaan de vespers in de kapel van de zwartzusters. De Sint-Paulusgemeenschap lijkt wel in ballingschap.

Vergis u niet: er is veel werk gebeurd achter de schermen dat niet altijd zichtbaar is - en dat, wanneer u dit leest intussen ook zichtbaar is geworden, zoals de tentoonstelling 'Oog in oog met Rubens en Van Dyck'. Toch kan de ingrijpende restauratie van onze kerk een goede aanleiding zijn om grondig na te denken over wat de parochie van Sint-Paulus inhoudt en wat de kern van onze gemeenschap is.

We weten dat de ballingschap een belangrijke gebeurtenis was in de geschiedenis van Israël. Na de Babylonische ballingschap en de verwoesting van de Eerste Tempel verschoof de idee van Gods koningschap naar de toekomst, omdat het heden geen duidelijke tekenen van Zijn aanwezigheid bood.

Geloof werd voortaan uitgedrukt in termen van hoop, van koortsachtige verwachting van de komst van dit Koninkrijk. Het volk Israël bouwde zijn identiteit door de gebeurtenis van de ballingschap opnieuw te lezen. Als we dat doortrekken naar vandaag, is het dan geen treffend toeval dat onze 'ballingschap' begint tijdens het Jubeljaar van de Hoop?

Hoop en toekomst

De reis door de ballingschap was eigenlijk de voorbode van de opstanding. Is het niet wonderlijk dat de gebeurtenis van de terugkeer uit de ballingschap genoemd wordt tijdens de lezingen van de paaswake? Maar laten we duidelijk zijn: de transformatie van onze parochie na de renovaties is geen terugkeer naar wat was.

Nee, we moeten anders naar de toekomst kijken. Als wij voorbijgaan aan de diepere betekenis van de Verrijzenis, zoals ze wordt uitgelegd in het evangelie, dan mogen we gerust de uitdrukking 'tweede leven' gebruiken. Maar de Verrijzenis is niet de 'terugkeer van dezelfde of hetzelfde'. Het is de 'overgang van de dood'. Wat we nu meemaken is misschien wel de dood van bepaalde structuren en praktijken. Maar misschien is de huidige verwachting iets anders?

Wij zijn allen geroepen deze Verrijzenis in ons leven te beleven, dat wil zeggen dat we uit de verblijfplaats van de doden moeten komen, om het overvloedige leven te ervaren. Nergens in de evangeliën wordt het woord ‘anabiosis’, schijndood of ‘tweede leven’ gebruikt om over de Verrijzenis van Jezus te spreken.

Nooit reppen de evangeliën over een tweede leven van Jezus. De Verrijzenis is geen terugkeer naar wat was, zoals een gelukkig verleden dat weer verschijnt. Het is de opening naar het onuitsprekelijke en het onverhoopte.

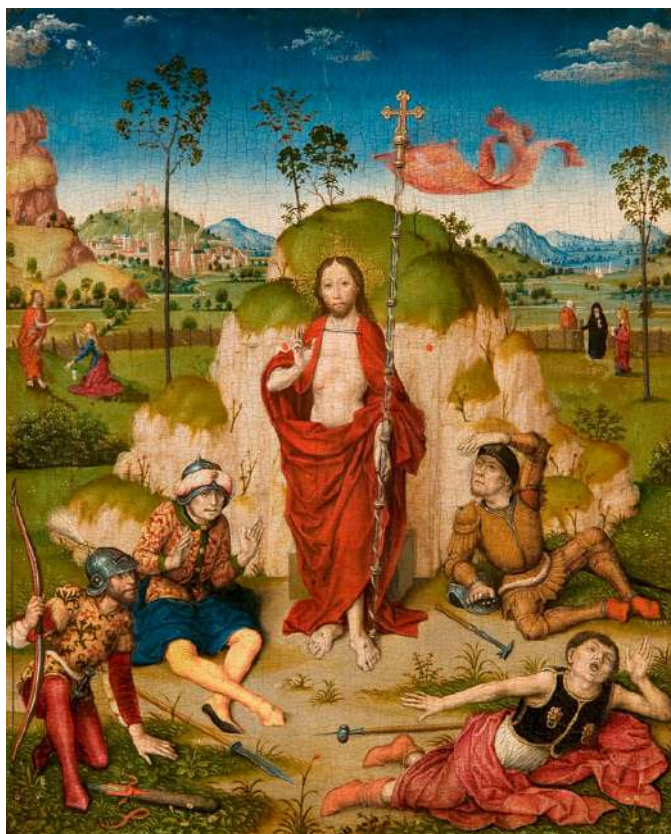
Taal is altijd onvolmaakt wanneer we spreken over de verwachting van de Verrijzenis. De geloofsbelijdenis spreekt van verwachting en niet van geloof. Woorden kunnen niet adequaat uitdrukken wat per definitie onuitsprekbaar is. Woorden schieten te kort om over het onuitsprekelijke te spreken. De eerste christenen gebruikten trouwens woorden als glorie, verheffing, opwekking om hun geloof in de Verrijzenis uit te drukken.

Iets nieuws

Pasen nodigt ons niet uit om te reproduceren wat al gedaan is. Het gaat niet om ‘een tweede kans’. Het gaat over iets nieuws. De Verrijzenis nodigt ons uit tot een overwinning over de dood, over onze angsten. Maar om dat te bereiken moeten we de kracht vinden, zoals Petrus in het evangelie, om binnen te gaan in onze graven, in onze hollen van angst, in ons innerlijk en spiritueel ‘overlijden’. We moeten onverschrokken in onze gekwetste en gekerkerde ziel durven gaan.

Als we dat doen, zullen we een stem horen die tot ons spreekt en zegt: “Wordt wakker, gij die slaapt! Sta op!” en dat betekent concrete actie ondernemen. Vanaf Pasen worden nieuwe initiatieven gelanceerd zoals een personeelsfeest en een parochiefeest om de levende stenen van de Sint-Paulusgemeenschap centraal te stellen.

Didier Croonenberghs o.p.
pastoor van de Sint-Paulusparochie

↑ DIERIC BOUTS, DE OPSTANDING, CA. 1480, MAURITSHUIS, DEN HAAG

2024 bij de Sint-Paulusvrienden

SINT-PAULUS BINNEN DE MUREN

Met een knipoog naar de naam van de Romeinse basiliek 'Sint-Paulus buiten de muren' lijsten we op wat er zich 'binnen de muren' van de Antwerpse Sint-Pauluskerk Afgespeeld heeft bij de Sint-Paulusvrienden in 2024.

De jaaruitgave

Paulusvrienden een jaaruitgave. De eerste ging over de archeologische site en de crypte. Die van 2024 kreeg als titel 'Het Antwerpse zwartzustersklooster, een terugblik...' mee. Beide uitgaven zijn nog beschikbaar aan de balie tijdens de openingsuren.

Na een lezing en receptie in 't Schooltje (2023) onthulden we de twee gerestaureerde portretten van rectoren van het zwartzustersklooster die de kerkfabriek in bruikleen kreeg.

De Sint-Paulusvrienden stonden in voor de kosten, met dank aan Greet Smets die de restauratie uitvoerde in het kader van haar studies aan het KASKA-DKO (Academie voor Schone Kunsten Antwerpen - Deeltijds Kunst Onderwijs) afdeling restauratietechnieken.

Het jaarboek 2024 bracht een hommage aan het leven en werk van de zusters en werd samen met een vraag tot betaling van het lidgeld naar de leden gestuurd. Momenteel hebben we zo'n 200 steunende leden die lidgeld betaalden. Dat is een terugval van 40 leden t.o.v. 2023

Statutaire jaarvergadering

Op 31 maart 2024 hielden de werkende leden de statutaire jaarvergadering van de vereniging. Die ging door in 't Schooltje. Het voorbije werkingsjaar werd overlopen en er werd een vooruitzicht gegeven van het volgende seizoen. De begroting voor 2024 werd unaniem goedgekeurd. Na de vergadering trokken we naar het Kerschip, waar we na de maaltijd een rondleiding kregen van de organisatie. Het nieuwe seizoen kon voor ons beginnen.

Jaarlijks weerkerende evenementen

Naar goede gewoonte namen de Sint-Paulusvrienden actief deel aan breed georganiseerde evenementen en gaven ze er een eigen 'twist' aan.

Als eerste evenement bekeken we tijdens Slow Art Day op 13 april wat trager naar de preekstoel. Liliane, Armand en Stéphane gingen met een aantal bezoekers in gesprek. Dit jaar deden ook andere monumentale kerken mee aan dit evenement.

De zondag erna, op 21 april, vond de jaarlijkse Erfgoeddag plaats. Het thema 'thuis' werd gedragen door alle geledingen van de Sint-Paulusgemeenschap. Dit op zich was uniek. Ieder stelde zijn groep voor aan de bezoekers. We mochten er in totaal 350 verwelkomen.

In het midden van de zomervakantie, op 3 augustus, openden verschillende musea en andere locaties de deuren in de avonden tijdens Museumnacht. Voor de

vierde keer participeerden we aan dit evenement. Het werd, zoals tijdens vorige deelnames, een geslaagde editie. Volgens schatting kwamen er zo'n 3.000 bezoekers afgezakt naar de Sint-Pauluskerk.

Het muzikale programma, in samenwerking met Young Talent Music Concert by International Academy of Arts, was zeker een schot in de roos. Onze gidsen gaven toelichting in de kerk. Het hoofdaltaar werd voor de gelegenheid extra belicht.

In de crypte werden meer dan 900 flesjes bier uitgeschonken of verkocht door de broeders dominicanen. De catering, voor meer dan 50 deelnemers, werd erg geapprecieerd. Een aantal muzikanten stuurde nadien een mailtje om ons hiervoor te bedanken.

De zaterdag daarop, 10 augustus, deden we mee aan de 'Nacht van de kerken' samen met 16 andere. Het muzikale programma werd gebracht door Soñar Duo met Vasiliki Chabou (sopraan) en Rodrigo Marques (marimba). Rodrigo Marques is docent aan het Koninklijk Conservatorium van Antwerpen. De marimba is verwant aan de xylofoon.

In lijn met het thema van deze editie (de patroonheilige van de kerk) lazen we tussendoor voor uit een aantal brieven van de apostel Paulus. Een plannetje met enkele afbeeldingen van Paulus in de kerk werd aangeboden. 488 bezoekers bezochten de kerk en genoten van het prachtige concert.

De calvarieberg is steeds een aantrekkingspool geweest, zowel geestelijk als profaan. Dit jaar ging de 36ste editie van *Open Monumentendag* op 8 september door onder de noemer 'En route'. De calvarieberg vormde het ideale decor voor dit onderwerp. Om 12 uur zetten we de kerkdeuren open. De teller stond bij het sluiten van de site op 988 bezoekers.

calvarietuin, die door al even enthousiaste Sint-Paulusvrienden werden rondgeleid. Het werd een hoogdag voor onze gidsen.

Andere activiteiten

Op woensdag 24 januari 2024 bezochten we 'Het Predikheren' in Mechelen samen met broeder Anton en Bart Robberechts (archeoloog) die toelichting gaven. Het vroegere dominicanenklooster werd er omgebouwd tot een hedendaagse bibliotheek. Op verschillende plaatsen bleven originele elementen bewaard.

Op dinsdag 23 april werd het dagboek van Ophovius, eertijds prior van het Antwerpse dominicanenklooster maar ook bisschop van 's Hertogenbosch, over het beleg en inname van die stad voorgesteld in 't Schooltje. De lezing met receptie achteraf werd door de Sint-Paulusvrienden georganiseerd.

Het werkjaar werd afgesloten met een paella-avond op vrijdag 27 september in de crypte. Lev Adamov, getalenteerde violist, zorgde voor een muzikaal intermezzo.

Enkele cijfers

In 2024 kwamen in totaal 23.723 toeristen op bezoek in de kerk. Dit betekent een groei van 15,35% ten opzichte van het jaar ervoor.

Er werden 32 groepen rondgeleid door 48 gidsen.

30 actieve medewerkers stonden in voor het toeristisch onthaal.

Hartelijk dank aan alle medewerkers, en zeker aan Paul Caroen en Herman Wouters die hun lange inzet voor het toeristisch onthaal beëindigden.

Jaaruitgave 2025

Om het jaaroverzicht af te sluiten geven we graag een voorzet naar de jaaruitgave voor 2025. Die heeft als onderwerp 'Dominicus van Soriano in Sint-Paulus Antwerpen'. Aanleiding is de verwerving in 2023 van een schilderij na gift van de kerkraad van de ondertussen herbestemde Sint-Martinuskerk van Burcht.

Het thema van het werk is de legende van Dominicus van Soriano. Dit is een boeiend verhaal dat uit de doeken wordt gedaan in de uitgave. Deze brochure wordt gratis opgestuurd naar de steunende leden van vzw Sint-Paulusvrienden die vorige twee jaar lidgeld betaalden. Wil u ook lid worden en de brochure ontvangen? Stuur dan een mailtje naar sintpaulusvrienden@proximus.be en wij doen het nodige.

Het schilderij is zonder twijfel waardevol, want gemaakt door Cornelis De Vos, één van de grote Antwerpse barokschilders uit de 17de eeuw. Het is echter in zeer slechte staat en moet grondig gerestaureerd worden. De kosten hiervoor belopen na raming zo'n 61.000 euro. Dankzij de toezegging van het fonds Baillet-Latour voor een som van 27.000 euro is er een stevige financiële basis.

De Sint-Paulusvrienden hebben zich garant gesteld om het saldo van de totale kosten te betalen. Daarvoor zijn er uit de kas van de vereniging al twee schijven van 10.000 euro gereserveerd. Voor de rest doen de Sint-Paulusvrienden graag een beroep op hun trouwe leden en sympathisanten om naast hun lidgeld ook een bijkomend bedrag te storten om deze sponsoring rond te maken.

Het lidgeld voor de vereniging blijft al jaren ongewijzigd op 20 euro als steunend lid, 35 euro als beschermend lid en minimum 65 euro als erelid. Wil u graag de oproep tot sponsoring voor de restauratie van het schilderij beantwoorden dan kan u het lidgeld verhogen met een bedrag naar keuze.

Zie hiernaast hoe u deze gelden kan storten. Alvast bedankt voor uw gulle medewerking!

Dominicus van Soriano

In Sint-Paulus Antwerpen

Een legende
Een schilderij
Een restauratie

Lidgeld vzw Sint-Paulusvrienden

Steunend lid: 20 euro

Beschermend lid: 35 euro

Erelid: minimum 65 euro

U kan dit lidgeld verhogen met een bedrag naar keuze als sponsoring voor de restauratie van het schilderij 'Dominicus van Soriano'

Rekening BE45 2200 9085 5589 van
vzw Sint-Paulusvrienden

ZOETE AVONDEN

Een nocturne klinkt als een zachte avondbries na een warme lente -of zomerdag. Een nocturne is als een dromerig muziekstuk en ze benadrukt de intimiteit van de schemering. Laat je charmeren door vier zulke nocturnes in je Antwerpse lievelingskerk.

De schitterende tentoonstelling 'Oog in oog met Rubens & Van Dyck' is van start gegaan. Je leest alles over De Geseling en De Kruisdraging - twee topwerken van de meesters - in deze Paullus en in de prachtige catalogus, die na grondig onderzoek is samengesteld door een kleine groep enthousiaste redacteurs van Sint-Paulus. De catalogus is te koop aan de kassa en de balie in de Sint-Pauluskerk.

Om de twee unieke schilderijen nog meer in de verf te zetten - figuurlijk dan - nodigen we je dit jaar van harte uit om naar Sint-Paulus te wandelen tijdens vier nocturnes, die elk een ander aspect van deze topwerken van de Vlaamse Gemeenschap belichten. Ze vinden telkens plaats op donderdag.

Topmusici

Tijdens elk van de nocturnes kun je deelnemen aan één of meerdere activiteiten. Doorlopend bezoek je van 19u tot 22u de kerk en de tentoonstelling. De uitgekiende verlichting van de meesterwerken in hun tentoonstellingskasten komt volledig tot zijn recht tijdens schemering en duisternis.

Om 20u45 start telkens een concert in de kerk, gebracht door een trio uitmuntende muzikanten. Ze staan onder leiding van onze muziekdirecteur en titularis-organist Bart Rodyns, die ook het muziekprogramma samenstelt. Tijdens de eerste nocturne, op 15 mei, brengt Bart niet alleen zijn klavecimbel mee, maar ook sopraan Sarah Van Mol en barok celliste Mathilde Wolfs. Bart's Euterpe Baroque Consort brengt muziek van onder meer Antonio Vivaldi, Claudio Monteverdi, Giovanni Felice Sances.

Dat kan allemaal zonder reservatie, je koopt een ticket aan de kassa en daarmee heb je de hele avond toegang tot Sint-Paulus en kun je buiten- en weer binnenlopen.

Topsprekers

Dat is nog niet alles. Schilderijen zoals De Geseling en De Kruisdraging kun je vanuit veel oogpunten bekijken. De tentoonstelling heet dan ook niet voor niets ‘Oog in oog met Rubens & Van Dyck’. We hebben vier eminente en bevoegen sprekers gevraagd om tijdens de nocturnes hun visie te komen delen over de twee werken, gebaseerd op hun jarenlange deskundigheid en ervaring. Elke avond van de nocturnes vangt een lezing aan in 't Schooltje om 19u30. De sprekers zijn:

- 15 mei: Prof. Dr. René Vermeir (UGent) over het Twaalfjarig Bestand, de korte periode van vrede die leidde tot grote bloei van de barokkunst
- 19 juni: Em. Prof. Dr. Katlijne Van der Stighelen (KU Leuven) over kunst en iconografie van de twee schilderijen
- 4 september: Dr. Roger Van der Linden over astronomie in de barokkunst
- 23 oktober: Prof. Dr. Hans Geybels (KU Leuven) over de religieuze aspecten van de twee werken

We stellen je met plezier de eerste spreker voor. René Vermeir (° 1965) studeerde ‘Romaanse filologie en geschiedenis’ aan de Universiteit Gent, waar hij in 1998 zijn doctoraat in de geschiedenis behaalde met een proefschrift over oorlog en bestuur in de Habsburgse Nederlanden in de eerste helft van de 17e eeuw. Na een periode als postdoctoraal onderzoeker werd hij benoemd tot docent (2003), hoofddocent (2010) en professor (2012) aan de UGent.

In het kadertje vind je alle praktische gegevens mooi op een rijtje. De sprekers, de musici, Peter Paul Rubens, Antoon Van Dyck en de enthousiaste medewerkers van de Sint-Pauluskerk in Antwerpen kijken ernaar uit om je met open armen te ontvangen tijdens de nocturnes in 2025.

Vier nocturnes in de Sint-Paulus Antwerpen, telkens van 19u tot 22u.

- 19u00: deuren, ingang alleen op de hoek Veemarkt / Zwartzustersstraat
- 19u30: lezing in 't Schooltje, maximum 90 aanwezigen, reservatie aanbevolen
- 20u45: concert in de kerk
- 22u00: einde van de nocturne

Tickets

Bezoek aan kerk en tentoonstelling, inclusief het concert zonder reserveren, tickets te koop aan de kassa

- 10 euro voor een standaardticket
- 8 euro voor studenten met studentenkaart
- 5 euro voor scholen, jongeren tot 18 jaar, begeleiders van rolstoelgebruikers, ICOM-leden, Antwerp City Pass, houders van de A-kaart en de Museumpas.

Bijwonen van de lezing

- 5 euro extra op het toegangsticket. Best reserveren met een e-mail aan info@sintpaulusantwerpen.be, waarna je een bevestiging en uitnodiging om te betalen ontvangt. Alleen wanneer er nog plaatsen beschikbaar zijn, kan je de avond zelf nog een ticket voor de lezingen aanschaffen.

Armand Storck

DE KRUISDRAGING

ANTOON VAN DYCK, 1617
OLIEVERF OP PANEEL, 214 X 163 CM

Antoon Van Dyck (1599 – 1641) is geboren en getogen in Antwerpen. Hij gaat in 1609 in de leer bij kunstschilder Hendrik Van Balen. Ongeveer zeven jaar later grijpt Van Dyck gretig zijn eerste grote kans als onafhankelijk schilder en vat de productie aan van De Kruisdraging voor Sint-Paulus, de Antwerpse dominicanenkerk.

Van Dyck leert de knepen van het teken -en schildersvak bij Van Balen en in 1615 vinden we hem in een eigen atelier. Hij wordt voor het eerst als meester vermeld in de registers van de Sint-Lucasgilde in 1618, wanneer hij in februari van dat jaar zijn contributie betaalt.

In die periode ontstaat het concept voor de wereldberoemde serie met de 15 mysteriën in de Antwerpse dominicanenkerk, Sint-Paulus. De inspirator van de reeks, prior Jan Boucquet o.p., keert in 1616 uit Bologna naar Antwerpen terug, met in zijn hoofd het thema van de serie en de toelating van de dominicanenorde om er fondsen voor te werven. Hij wendt zich tot de broederschap van de rozenkrans in de Sint-Pauluskerk, met haar honderden, vaak welgestelde leden. Jan Van den Broeck (+ 1649) betaalt 150 gulden voor *De Kruisdraging*. Dat komt vandaag overeen met ongeveer 11.000 euro.

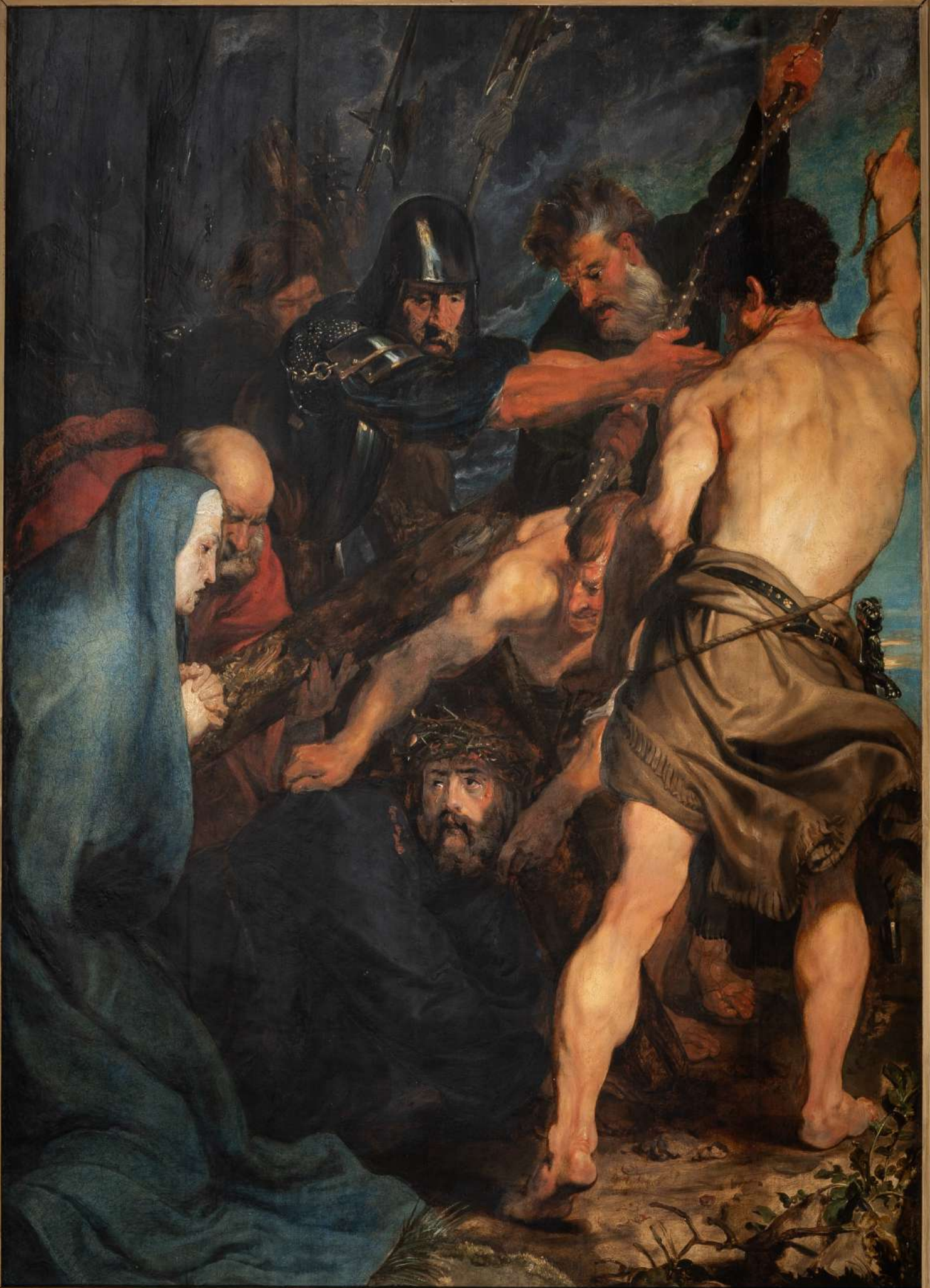
De sponsor en de schetsen

Van den Broeck is een telg uit een in Antwerpen wijdvertakte handelsfamilie. In 1614 vinden we hem terug in een akte als aalmoezenier van de stad. Van den Broeck wordt in 1649 begraven in de grafkelder van de familie in de Sint-Pauluskerk. Het graf bevindt zich waarschijnlijk nog steeds onder de balie van de Sint-Paulusvrienden, in de zuidwestelijke hoek van het kerkship.

De 150 gulden die Van den Broeck betaalt, is net evenveel als Peter Paul Rubens en Jacques Jordaens van andere sponsors ontvangen voor hun *Geseling en Kruisdood* in dezelfde serie. De jaren 1616 en 1617 zijn sleuteljaren voor Van Dyck, het jaar waarin hij – nog onder de paraplu van Rubens - aan de schetsen begint, de voorstudies van *De Kruisdraging*.

Antoon Van Dyck heeft minstens tien schetsen gemaakt voor *De Kruisdraging*. Ze zijn waarschijnlijk getekend vanaf 1616, de laatsten mogelijk in 1617. De jonge Van Dyck worstelt gedurende lange tijd met de uitwerking van het concept dat nochtans van bij het begin duidelijk in zijn hoofd zit. Eén schilderij kan moeilijk bevatten wat hij erin wil proppen en de schetsen laten hem toe om te experimenteren.

Gelukkig zijn de meeste voorstudies bewaard gebleven, ze bevinden zich in musea over heel de wereld. Het modello van Bremen is in de 20ste eeuw verdwenen of vernietigd – maar ook daar hebben we een vroege foto van. Het is boeiend om de evolutie van het voorbereidende werk van Van Dyck te volgen. De schetsen vormen een zwierig geheel, met heel veel beweging, geaccentueerd door scherpe arceringen. We bemerken op verschillende plekken puntjes die vaak anatomische vormveranderingen aanduiden.

Antoon Van Dyck

Het vermoedelijk finale modello, de laatst bekende voorstudie, bevindt zich in het Prentenkabinet aan het museum Plantin Moretus in Antwerpen. Alle hoofdfiguren hebben hun plek gevonden. De ideeën van Van Dyck staan op papier. Het heeft lang geduurd voor Van Dyck zich los maakte van zijn initiële onzekerheid. De nog jonge, zoekende Van Dyck test uit en experimenteert onrustig. Dat zien we goed op de tekening in het Courtauld Institute in Londen, de detailschets van de beul die voorover reikt om Jezus recht te trekken

Veel verhalen voor een schilderij

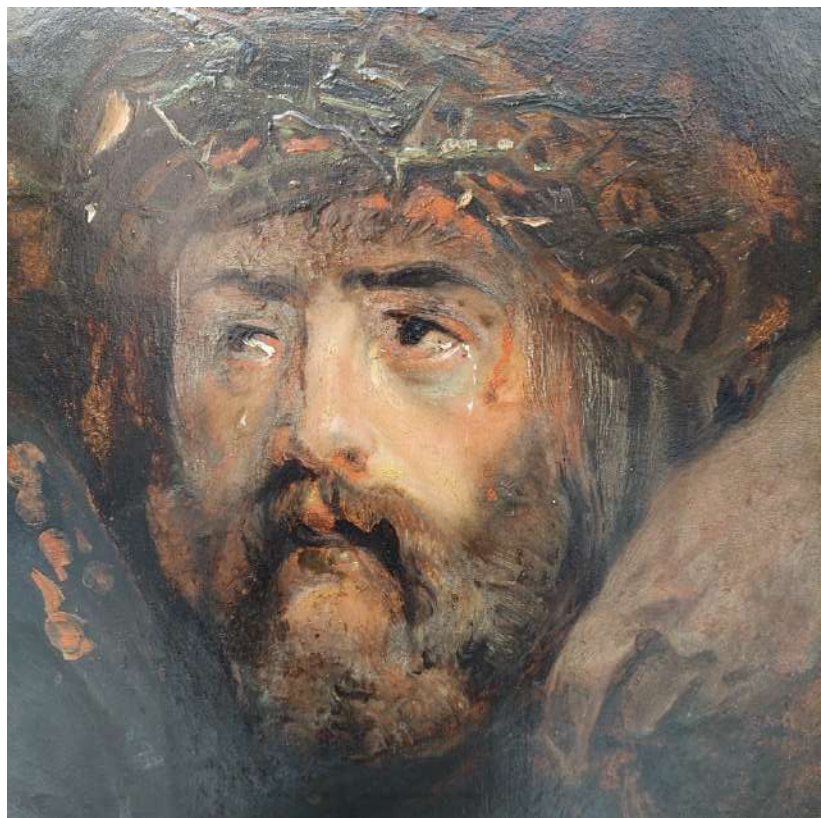
In het Nieuwe Testament schrijft de evangelist Lucas in hoofdstuk 23:

Toen Jezus werd weggeleid, hielden de soldaten een zekere Simon van Cyrene aan, die net de stad binnenkwam. Ze legden het kruis op zijn rug en lieten hem het achter Jezus aan dragen. Een grote volksmenigte volgde Jezus, waaronder veel vrouwen die over Hem weeklaagden en zich op de borst sloegen. Jezus keerde zich echter naar hen om en zei: 'Dochters van Jeruzalem, huil niet om Mij'.

Dat is in essentie wat we zien gebeuren op de aangrijpende Kruisdraging van Antoon Van Dyck. Om de dramatiek van de scène te benadrukken heeft Van Dyck een val van Jezus onder het kruis mee in het tafereel opgenomen. Jezus valt tijdens de traditionele kruisweg van 14 staties driemaal onder het kruis (staties drie, zeven en negen).

Maria is prominent aanwezig in de hele reeks van de 15 mysteriën, maar nergens zo ontroerend als op dit schilderij. Van Dyck heeft voor Maria een mantel geschilderd met lapis lazuli, een zeldzame en dus dure blauwe steen, die gemalen wordt als basis voor de kleurstof. De betraande ogen van Jezus weerspiegelen die van Zijn moeder, die Hij aankijkt. Zijn hoofd is bebloed door de doornenkroon en de slagen, ook de donkere mantel toont duidelijke bloedsporen.

Simon van Cyrene staat achter Maria, aan de lange zijde van het kruis. Hij draagt een rode mantel. De als bejaarde afgebeelde Simon vormt samen met Maria het kleine, empathische, medelijdende groepje aan de linkerkant van het schilderij. De gelijkenis tussen de dominante soldaat op de rechterkant van *De Kruisdraging* en de beul aan de linkerkant op *De Geseling* van Peter Paul Rubens is frappant.

Bewogen geschiedenis

De Kruisdraging van Antoon Van Dyck heeft een bewogen geschiedenis achter de rug. Wij zijn gewend om het schilderij in zijn serie te zien als één geheel, nog steeds aan dezelfde muur als waar het vierhonderd jaar geleden voor gemaakt is.

Een paar jaar nadat de 15 mysteriën in 1617 aan de noordelijke muur van Sint-Paulus zijn bevestigd, verwerven Peter Paul Rubens, Hendrik Van Balen en Jan Brueghel, financieel gesteund door enkele kooplieden, *De Rozenkransmadonna* van Michelangelo Caravaggio voor de kerk. Het grote altaarstuk wordt rond 1620 tussen *De Bespotting* en *De Kruisdraging* gehangen, zodat alle schilderijen, van *De Boodschap aan Maria* tot *De Kruisdraging* naar het westen – de voorgevel – worden opgeschoven

Nadat rond 1651 het nu nog bestaande Maria-altaar opgetrokken wordt, verhuist *De Rozenkransmadonna* naar die plek en krijgt de serie van de 15 mysteriën opnieuw zijn oorspronkelijk schikking, die we vandaag nog kennen. In diezelfde periode wordt ook het doksaal gebouwd, de constructie tussen het hoogkoor en het kerkschip. Tegen het doksaal komt een Heilig Kruisaltaar aan de zuidkant. *De Kruisdraging* verhuist kort erna van de noordelijke muur naar het Heilig Kruisaltaar en zal daar meer dan honderd jaar blijven hangen.

Aan de muur tussen de 15 mysteriën hangt in die tijd een kopie, die nauwelijks kleiner is dan het origineel en tot 1794 op de Sint-Paulussite aanwezig is. Ze kan toegeschreven worden aan Peter Thijs de Oude (1624 – 1674) en werd waarschijnlijk vervaardigd in de periode 1650 - 1660. Enkele jaren geleden dook ze op in Engeland op een veiling en werd verkocht aan een private koper (zie *Paullus* van december 2024).

Een tweede kopie kwam enkele jaren geleden boven water in Duitsland. Ze is gesigineerd en kreeg het jaartal 1617 van Gaspar De Crayer (1584 – 1669). Als De Crayer in 1617 een nagenoeg exacte kopie schildert, weliswaar op een kleiner formaat, dan hebben we een zekerheid dat alvast *De Kruisdraging* van Antoon Van Dyck ten laatste in dat jaar werd voltooid.

In augustus 1794 wordt het schilderij, samen met andere, uit de kerk gehaald door Franse revolutionairen en naar Parijs gebracht. We vinden het werk terug in september 1815, wanneer het onder commando van de geallieerden uit het Musée de Paris wordt gehaald, voor transport naar huis. In december 1815 komt *De Kruisdraging* onder klokkengelui aan in Antwerpen. Pas op 1 juni 1816 hangt *De Kruisdraging* weer op de plaats waarvoor ze bedoeld is.

Oog in oog, dichterbij lukt nooit

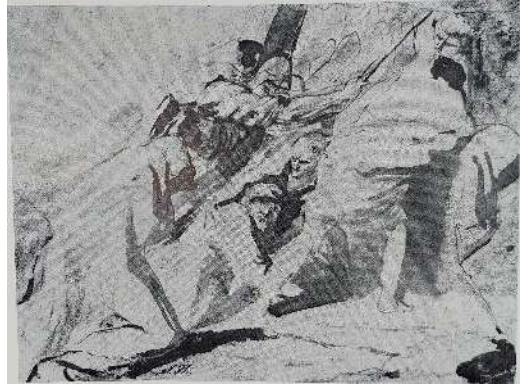
De Kruisdraging van Van Dyck is in 1899 en 1999 getoond tijdens tentoonstellingen over de meester in Antwerpen, naar aanleiding van zijn honderdjarige geboortedagen. De laatste tentoonstelling waarvoor het schilderij Sint-Paulus verliet was in 2012 – 2013: *The Young Van Dyck* in het Prado in Madrid. Sindsdien hangt het werk weer ongestoord aan de noordelijke muur van de kerk, tot het op 4 maart 2025 met uiterste zorg verplaatst werd naar één van de twee klimaatkasten in het hoogkoor.

Daar zal het naar verwachting een tweetal jaren tentoongesteld staan, naast *De Geseling* van Peter Paul Rubens. Waar het schilderij ook hangt of staat in de Sint-Pauluskerk, het blijft het enige werk van Van Dyck dat we in Antwerpen op zijn oorspronkelijke plaats kunnen bewonderen, daar waar het voor gemaakt is.

De bezoekers aan deze tentoonstelling kunnen de iconografie van *De Kruisdraging* en *De Geseling* tot in het kleinste detail en oog in oog bekijken. Een handige catalogus is te koop aan de kassa en de balie in de kerk. In de catalogus vind je de resultaten van een uitgebreid onderzoek over de 15 mysteriën en de twee topwerken uit de reeks.

Het is onwaarschijnlijk dat je ooit dichterbij deze schilderijen kunt komen dan tijdens deze tentoonstelling. De meester en zijn beste discipel, opnieuw zij aan zij in de Sint-Pauluskerk.

Armand Sorck
Stéphane Lycke

De voorbereidende schetsen. Van links naar rechts en van boven naar onder: 1. Staatliche Musea Kupferstich Kabinett, Berlin - 2. Biblioteca Reale, Torino, recto - 3. Biblioteca Reale, Torino, verso - 4. Museum of Art, Rhode Island School of Design, Providence - 5. Verzameling Vorden - 6. Palais des Beaux Arts, Lille - 7. Kunsthalle Bremen (verdwonen) - 8. Duke of Devonshire and Chatsworth House Trust - 9. The Courtauld Institute of Art, London - 10. Museum Plantin Moretus, Antwerpen.

Fan van onze Rubens?

Bekroon het tot 'Museumstuk
van het Jaar'

Stem
& win

www.WeekVanDeBelgischeMusea.be

MUSEUM
PASS
MUSÉES

WEEK VAN DE
BELGISCHE
MUSEA

'De Geseling' van Rubens in de kijker

EIGENZINNIGE BLIK

PETER PAUL RUBENS, 1617
OLIEVERF OP PANEEL, 219 X 161 CM

In een persoonlijke beschouwing nodigt Bernard Nys ons uit met andere ogen te zien naar het meesterwerk van P.P. Rubens. Hoe je het ook bekijkt, de genialiteit en dramatiek van 'De Geseling' kan niemand ontgaan.

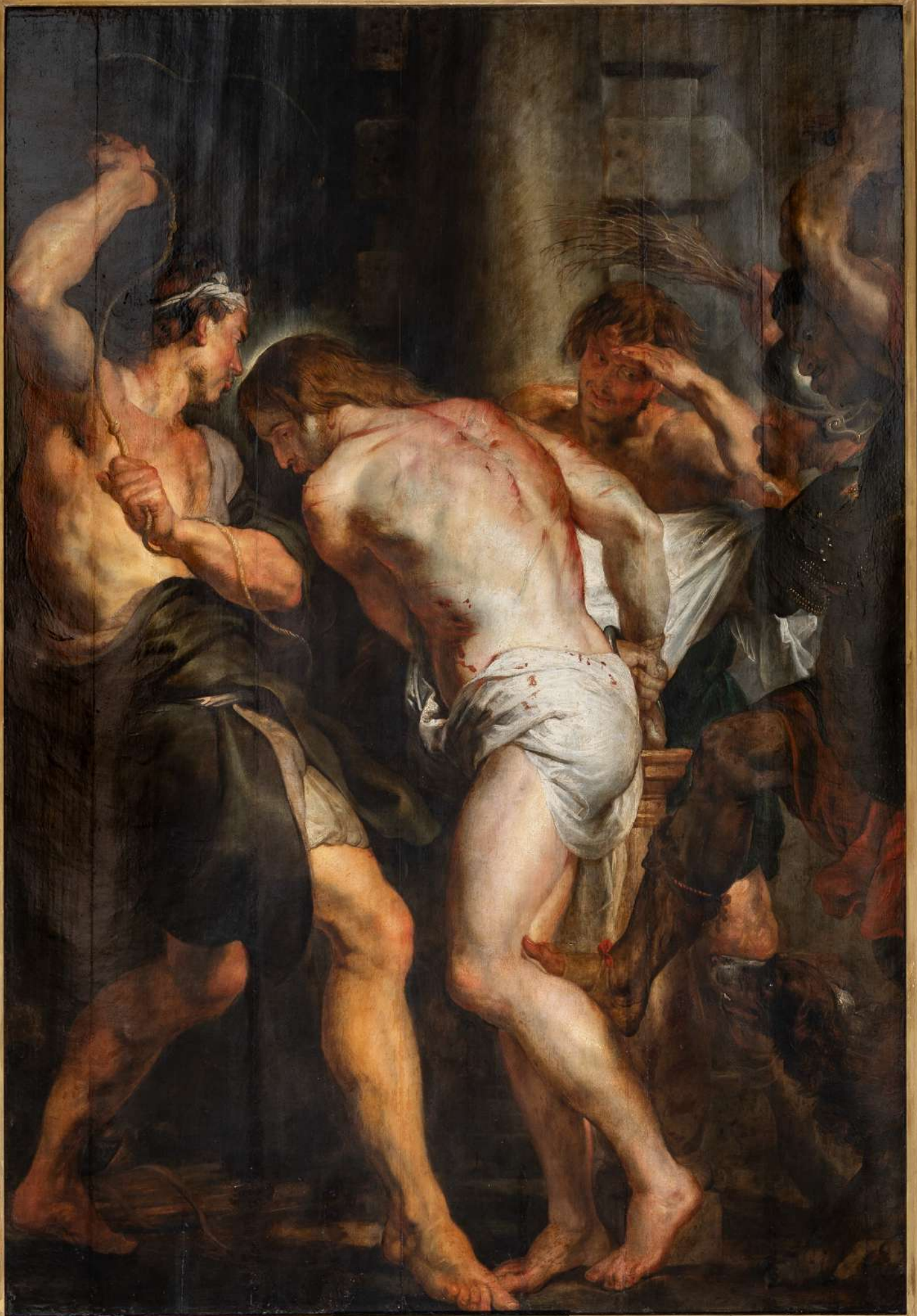
Centraal op het schilderij staat Christus terwijl Hij wordt gezeseld. Zijn rug is gedraaid in een torsie en naar de toeschouwer gewend. Christus wil naar ons kijken of zelfs naar boven, naar de Vader, maar dat lukt niet omdat Zijn handen vastgebonden zijn aan een lage kolom of balusterzuil. Christus is de enige 'schroef' tussen hemel en aarde: Hij is tegelijk 100% God en 100% mens.

Drie Romeinse soldaten-beulen geselen Christus. Uiterst links de enige beul die we bijna helemaal zien. Hij slaat met volle kracht een touw met knopen op de rug van Christus (*zie kaderstuk*).

Een passieve soldaat lijkt te denken: "Mijn kameraden gaan wel heel heftig te keer vandaag". Hij wendt de blik af en mijdt aldus het verblindende licht van een toorts, dat weerkaatst op de figuur van Jezus Christus die Zelf ook 'Het Licht van de Wereld' is (Joh. 8, 12). Wil hij niet toekijken of kijkt hij net opzettelijk en met leedvermaak naar de 'low kick' van de soldaat met de donkere huidskleur of zelfs naar de 'hellehond'?

Een soldaat met helm en baard houdt een bundel twijgjes, een roede, vast en lijkt te rukken aan de lendendoek die de onderrug van Christus bedekt. Een Romein had in de tijd van Jezus geen baard, een baard was barbaars. Rubens stelt deze beul dan ook voor in de klederdracht van een eigentijds Spaans soldaat en die droeg wel een baard.

Een soldaat met donkere huidskleur trapt met z'n voet op de knieholte en kuit van het linkerbeen van Christus. De nadruk ligt op de gespierde lichamen; de soldaat-beulen hebben een wreedaardige gezichtsuitdrukking. De hond rechts onderaan is geen lief huis- of knuffeldier, eerder een '*canis infernalis*' of hellehond zoals in de Griekse mythologie. Deze symboliek benadrukt de duistere en kwaadaardige krachten die betrokken zijn bij de geseling.

Pieter Paul Rubens

Het was gebruikelijk dat tot de kruisiging veroordeelden eerst werden gezeseld. Dit diende om de spieren te verzwakken en de veroordeelden te vernederen en uit te putten, voordat ze aan het kruis werden genageld. Deze wrede praktijk maakte deel uit van de Romeinse strafmethoden om een maximaal afschrikwekkend effect te bereiken door veel bloed te laten vloeien.

Voor de geselingen gebruikten de Romeinen een 'flagrum', een speciale zweep die bestond uit meerdere leren riemen, vaak met stukjes metaal of bot aan de uiteinden. Dit maakte de geseling bijzonder pijnlijk en destructief, omdat zo de huid werd opengescheurd.

Flavius Josephus beschrijft hoe Romeinse soldaten na de Joodse opstand in 70 n.Chr. dagelijks honderden Joden gevangen namen, martelden en kruisigden. Josephus vertelt ook hoe slachtoffers van een geseling vaak tot op het bot werden gevild, waarbij sommigen stierven aan de beproeving voor ze de plek van de kruisiging bereikten.

De ontblote rug van Christus staat centraal in dit schilderij. Rubens beeldt hier een Messiaanse voorspelling uit. "Ik heb mijn rug blootgesteld aan mijn folteraars. Toen mijn vijanden mij pijn wilden doen, liet ik toe dat ze me op mijn rug sloegen." (Jes 50,6).

De handeling van de Romeinse soldaat die de lendendoek lijkt weg te rukken, kan verschillend geïnterpreteerd worden: als symbolische daad van vernedering en bespotting; als de zondigheid en de wreedheid van de mens of als de volledige overgave van Christus aan Zijn lot en Zijn bereidheid om te lijden voor de zonden van de mensheid.

Dramatiek

De scène is dramatisch en emotioneel geladen, met een sterke nadruk op de fysieke en geestelijke pijn van Christus. Rubens' meesterlijke gebruik van licht en schaduw, evenals zijn dynamische compositie, dragen bij aan de intensiteit van het tafereel. Rubens staat bekend om zijn barokke stijl, gekenmerkt door beweging, kleur en sensualiteit en De Geseling is daar een prachtig voorbeeld van.

Het werk toont niet alleen zijn technische vaardigheid, maar ook zijn vermogen om diepe emotie en religieuze devotie over te brengen. Er is een fel contrast tussen de brutaliteit van de acties en gezichtsuitdrukkingen van de beulen enerzijds en Christus' onschuld anderzijds. Schilders gebruikten vanaf de 16de eeuw steeds vaker een lage kolom of balusterzuil in de scène van de geseling. De 'geselzuil' die sinds 1223 als relik in de Santa Prassede vereerd wordt, diende daarbij als inspiratie. Kardinaal Giovanni Colonna (sic) bracht hem in de 13de eeuw van Jeruzalem naar Rome.

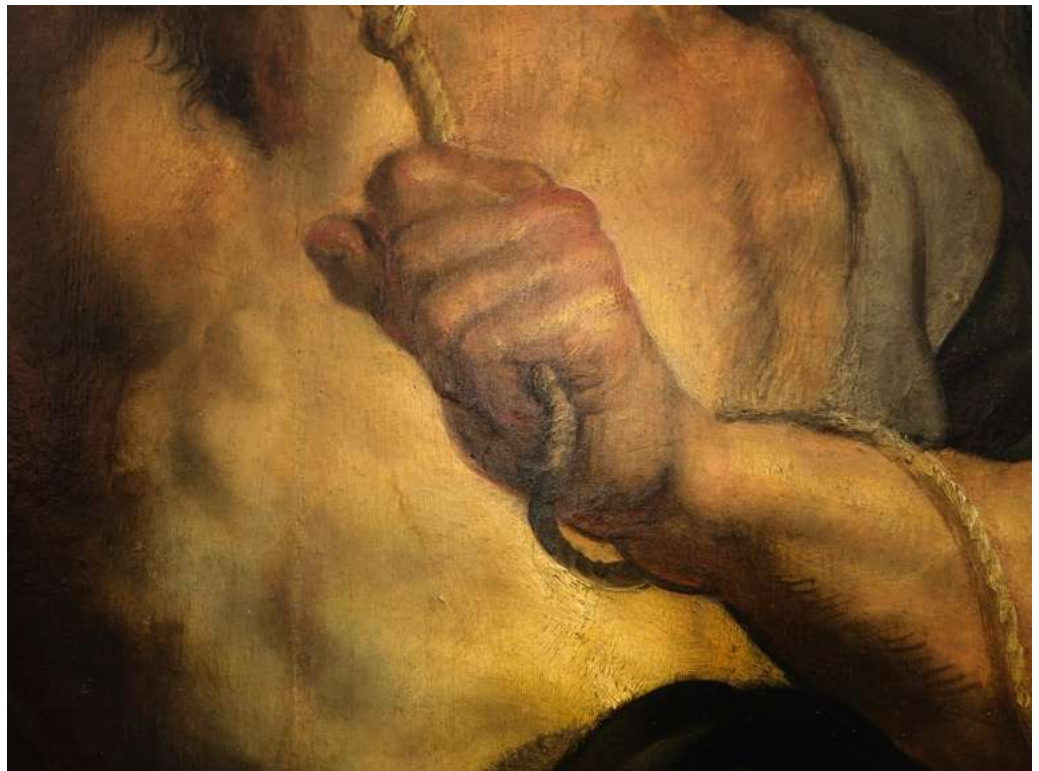
Rubens' gebruik van licht en schaduw benadrukt de dramatiek van de scène. Het licht dat op Christus valt, kan worden gezien als een symbool van goddelijke aanwezigheid en hoop te midden van het lijden. De dynamische compositie en de expressieve gezichten van de personages dragen bij aan de emotionele intensiteit van het schilderij. Dit is kenmerkend voor de barokke stijl, die streeft naar het oproepen van sterke emoties bij de toeschouwer.

Die toeschouwer wordt uitgenodigd om na te denken over de thema's van lijden, opoffering en verlossing. Rubens stond bekend om zijn levendige en energieke, dynamische composities. Hij gebruikte vaak diagonale lijnen en complexe opstellingen om beweging en drama in zijn schilderijen te creëren. Rubens hanteerde een rijk en levendig kleurenpalet, geïnspireerd door Venetiaanse meesters zoals Titiaan

In vergelijking met andere barokke kunstenaars, zoals Caravaggio, die bekend stond om zijn realisme en dramatische verlichting of Rembrandt, die een meer ingetogen en introspectieve benadering had, was Rubens' werk opvallend door zijn grandeur, beweging en emotionele intensiteit.

Bernard Nys

© Lucid

Jezus' woorden aan het kruis

TOT EN NA DE DOOD

De zeven laatste woorden van Jezus aan het kruis – eigenlijk zijn het zeven zinnen – hebben niet alleen christenen maar ook menig kunstenaar geïnspireerd. We nemen je mee op een religieuze en kunstzinnige trip.

De kruisiging is eeuwenlang, tot vandaag de dag, een onuitputtelijke bron van inspiratie geweest voor tal van kunstenaars. Schilders zoals Jordaens (zie afbeelding), beeldhouwers, maar ook filmmakers als Andrew Lloyd Webber (Jezus Christ Superstar). Tal van componisten gingen ermee aan de slag, met op kop Joseph Haydn. Nog meer dan door het dramatische beeld van de Messias aan het kruis, werden ze geraakt door de laatste woorden die Jezus sprak.

De 'Zeven laatste woorden van Christus aan het kruis' komen uit de vier evangeliën. 'Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten', komt zowel bij Mattheüs als bij Marcus voor. Lucas citeert drie uitspraken van Jezus aan het kruis, Johannes ook, maar het zijn er telkens drie andere. Ook op andere momenten in Jezus' leven varieert de 'verslaggeving' van de evangelisten, maar hier zijn de verschillen echt frappant. Vooral omdat het gaat over een cruciale fase in Zijn leven.

Traditioneel worden de 'zeven' in deze volgorde genoemd:

1. Vader, vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen (Lc 23,34)
2. Voorwaar, Ik zeg u: vandaag nog zult gij met Mij zijn in het paradijs (Lc 23,43)
3. Vrouw, ziedaar uw zoon. Ziedaar uw moeder (Joh 19,26-27)
4. Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten (Mt 27,46 – Mc 15,34)
5. Ik heb dorst (Joh 19,28)
6. Het is volbracht (Joh 19,30)
7. Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest (Lc.23,46).

Het **eerste** kruiswoord is gericht tot God. Jezus bidt voor zijn beulen, voor de soldaten die hem geslagen, bespot en vernederd hebben en dobbelen om zijn kleding.

“...een bende boosdoeners heeft mij omsingeld, die mijn handen en voeten doorboren. Al mijn beenderen kan ik tellen; zij kijken toe, zij zien met leedvermaak naar mij. Zij verdelen mijn klederen onder elkander en werpen het lot over mijn gewaad” (Ps 22, 17-19). Jezus weet dat deze soldaten slechts pionnen zijn in een gruwelijk politiek machtsspel, zijn uitspraak toont zijn barmhartigheid.

Het **tweede** is bestemd voor één van de misdadigers die met Jezus gekruisigd worden, de zogenaamde ‘goede’ moordenaar aan zijn rechterzijde. De ‘slechte’ spot met Christus. *“...onze ziekten heeft hij op zich genomen en onze smarten gedragen; wij echter hielden hem voor een geplaagde, een door God geslagene en verdrukte. Maar om onze overtredingen werd hij doorboord, om onze ongerechtigheden verbrijzeld; de straf die ons de vrede aanbrengt, was op hem en door zijn striemen is ons genezing geworden”* (Jes 53, 4-5).

Door het **derde** kruiswoord wordt Maria voor altijd één met de vrouwen van vermoorde kinderen, al die zonen en dochters die geslachtofferd worden, onschuldig de dood ingejaagd. Zelfs in het uur van zijn dood, blijft Jezus gericht op Zijn moeder. Verbondenheid is een belangrijk thema in het Johannesevangelie. *“Blijf in mij, dan blijf ik in jullie”* (Joh 15, 4). Ook in het uur van zijn dood verbindt Jezus mensen met elkaar. Maria en de geliefde leerling worden moeder en zoon.

Het **vierde** kruiswoord. In het aanschijn van de dood duikt weer twijfel op bij Jezus, net als in de Hof van Olijven. Zijn woorden worden vanaf nu steeds indringender en aangrijpender. Ze bewegen zich weg van de mensen om Jezus heen en keren naar binnen toe. *“Eli, Eli, lema sabachtani?”* Het is een citaat uit Psalm 22. Helemaal alleen, door God en mens verlaten, gaat Jezus de dood in. Zo wordt Jezus het gelaat van mensen die geïsoleerd en eenzaam sterven.

Ik heb dorst”, het **vijfde** kruiswoord. Jezus hangt al uren aan het kruis. Er is nog maar één gedachte, één verlangen: het lessen van dorst. Tot de Samaritaanse vrouw had Jezus gezegd: *“Wie het water drinkt dat Ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen”* (Joh 4,14) In de laatste fase drinken stervenden niet meer, we bevochtigen enkel hun lippen, als een gebaar van zorg, als een daad van liefde. *“Gelijk een hinde die naar waterbeken smacht, zo smacht mijn ziel naar U, o God”* (Ps 42,2).

Zesde kruiswoord: “Het is volbracht”. De laatste zucht van een uitgeputte mens zijn ook de laatste woorden van de Mensenzoon. Op het kruis vindt niet alleen het sterven plaats, maar ook Jezus’ verheerlijking. Dat alles volbracht is en Hij heel de weg gegaan is, komt al tot uitdrukking in Joh 17, in het hogepriesterlijk gebed: *“Vader, het uur is gekomen, verheerlijk uw Zoon [...] Ik heb u verheerlijkt op aarde. Ik heb het werk volbracht dat u Mij gegeven hebt om te doen”* (Joh 17, 1-4).

Met zijn **laatste** woorden geeft Jezus zich over aan de Vader, maar ze getuigen ook van verzet. Deze woorden uit psalm 31 klinken nog steeds in het avondgebed in kloosters. Als besluit, zo vlak voor het slapen gaan, worden ze met overgave gezongen door zusters en monniken: “In uw handen leg ik mijn geest”. Daarna wordt het stil, tot de volgende morgen. Even verderop staat er in psalm 31: *“In uw handen liggen mijn lot en mijn leven”*.

Een Nobelprijswinnaar als José Saramago, haalde inspiratie uit Jezus' zeven laatste woorden, al stuitte de ironische draai die hij daaraan gaf heel wat diepgelovige christenen tegen de borst. Enkele Vlaamse schrijvers zijn milder, zoals Dimitri Verhulst (De zeven laatste zinnen, 2010) en Willem Vermandere (De zeven laatste woorden, 2013). Sommige zijn introvert en poëtisch, zoals Els Moors die zeven gedichten uit de zeven woorden van Jezus puurde.

Van 2018 tot 2019 was Moors 'Dichter des Vaderlands'. Ze bracht de tekst van de zeven zinnen samen met de inhoud van de novelle Lenz van de Duitse auteur Georg Büchner (1813-1837). Dat verhaal handelt over de dichter Lenz, die steeds dieper het woud intrekt, in een psychose wegzinkt, ongelovig en onverschillig wordt. Moors distilleert daar nieuwe verzen uit. Het resultaat is een unieke blend van diep religieuze met persoonlijk-psychologische beleving. Een fragment.

het is volbracht

*hoort u dan niets?
hoort u dan niet die verschrikkelijke stem
die schalt voorbij de horizon en die men
meestal stilte noemt?*

hij komt hij komt

(Els Moors)

vader in uw handen beveel ik mijn geest

*hij komt
de leegte en de last
van de laatste grauwe
dageraad*

*op het einde van de reis
word ik verwacht*

(Els Moors)

Jezus moest geboren worden om te kunnen sterven en sterven om te kunnen verrijzen, daarom geen Goede Vrijdag zonder Kerstmis, maar ook geen Goede Vrijdag zonder Pasen.

Guido Meeussen

Bronnen:

- Het Nieuwe Testament, Willibrord-vertaling, Brugge, 1966.
- Bijbel, vertaling in opdracht van het NBG, Amsterdam, 1968
- Die Sieben Letzten Worte, tekstboekje bij CD, Jos van Immerseel
- wikipedia
- nl.protestant
- dichterdesvaderlands.be
- vrt.be/vrtnws

SPEELGOEDDAG

Sint-Paulus neemt ook dit jaar weer deel aan 'Erfgoeddag', ondanks de restauratiewerken. Het thema van deze editie is wel erg bijzonder: 'Game on'

Geef toe: het onderwerp dat Faro, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, dit jaar voorstelt is voor een kerk geen evidentie. En toch, we gaan ervoor, want zoals Joost Van den Vondel al schreef: 'De wereld is een schouwtoneel, elk speelt zijn rol en krijgt zijn deel. Trouwens 'game on' gaat veel ruimer dan gewoon 'spelen'.

Wie goed zoekt, ontdekt in de kerk en de calvarietuin dat er op de site van Sint-Paulus ook 'gespeeld' wordt, zij het in de ruime betekenis van het woord. De Romeinse soldaten dobbelden om de kleren van Jezus. De kaatsbal in de biechtstoel van Willem Kerricx staat symbool voor een diepgaande biecht; dit element kwam trouwens twee jaar geleden ook al aan bod tijdens de Nacht van de Kerken.

'Speels' wordt het bij de putti, de enige echte speelvogels in de kerk. Ze amuseren zich in de lambrisering met bellenblaas en op de pilaren van het sacramentsaltaar maken twee engeltjes eerst ruzie om zich daarna met een kus te verzoenen. Het liefdesspel is van alle tijden en alleszins leuker dan dobbelen om de kleren van een gekruisigde of kaatsen na een biecht.

Soms wordt er 'vals' gespeeld. De kloosterlingen deden alsof ze recht stonden in het koorgestoelte. In werkelijkheid steunden ze op de 'misericordia' van hun klapstoel

In de kerk danst vriendengroep 'Passi' middeleeuwse en renaissance dansen met livemuziek. Het plezier van het dansen komt op de eerste plaats. Samen dansen was vroeger voor veel mensen een belangrijke vorm van sociaal contact.

Blijf niet langs de zijlijn staan en breng zondag 27 april tijdens Erfgoeddag een bezoek aan onze kerk, de toegang is gratis. De poort aan de Veemarkt staat open van 14 tot 17 uur, de ingang langs de Sint-Paulusstraat is afgesloten wegens de restauratiewerken.

Bij aankomst ontvang je een handig plannetje met een verklarende tekst voor uw zoektocht naar 'spelen' en 'spelletjes' in de kerk. De Sint-Paulusvrienden staan klaar om je wegwijs te maken. Wie weet heb je zin om mee te dansen met 'Passi', zij treden om het half uur op.

Walter Geluyckens

Lenteprogramma

RESURREXIT

Als mollen kropen we tijdens de wintermaanden onder de grond. De groep was aanvankelijk klein, maar de warmte en gezelligheid van de crypte deden ons groeien. Nu roept de lente ons weer naar buiten, tijd om opnieuw bovengronds muziek te maken. Ondanks de werken en de ietwat kleinere kerk, besparen we niet op muziek.

Benieuwd naar wat 2025 in Sint-Paulus verder nog allemaal te bieden heeft op muzikaal gebied? Een exemplaar van onze 'Muziek in Sint-Paulus, Jaarkalender 2025' ligt nog steeds op je te wachten in de kerk, je vindt het programma uiteraard ook op onze website.

april

CBM koor (Tienen) – koormis voor Palmzondag

www.cbmkoor.wordpress.com

**zondag 13 april, 10u30, kerk
voorganger Didier Croonenberghs o.p.**

Na de viering kun je in de crypte genieten van een drankje bij een babbel.

Het koor Capella Beatae Mariae ad Lacum - CBM voor de vrienden – werd in 1971 opgericht als kinderkoor voor de vieringen van de parochie van O.L.V. Ten Poel in Tienen. Ten Poel, vandaar 'ad Lacum', wat aan het meer betekent. Onder de leiding van Kurt Bikkembergs (1985-2003) kende het koor een sterke expansie met de oprichting van een jeugdkoor en een jongvolwassen koor. In 1989 werd er ook een instrumentaal ensemble opgericht om samen met het koor een echte 'capella' te vormen.

Dieter Staelens (2003-2006), Tineke Verlooy (2007-2011) en Koen Vits (2012-2020) volgden Bikkembergs op. Sinds 2021 leidt Rachel Perfecto het CBM.

Goede Week - vieringen

donderdag 17, vrijdag 18 en zaterdag 19 april – kerk

Pasen vormt de apotheose van de Goede Week. Maar eerst vieren we op 17 april om 19u Witte Donderdag met Francis Akkara o.p. Op Goede Vrijdag, eveneens om 19u is Anton Milh o.p. de celebrant. De paaswake van zaterdag 19 april (Stille Zaterdag) start om 21u. Dit keer leidt Joe Antony o.p. de dienst.

Mozarts' Krönungsmesse – orkestmis voor Pasen

zondag 20 april, 10u30, kerk voorganger Didier Croonenberghs o.p.

Ook dit jaar zorgt het Octopus Kamerkoor, samen met solisten en Euterpe Baroque Consort o.l.v. Bart Van Reyn voor een ongetwijfeld prachtige uitvoering van de Krönungsmesse van W.A. Mozart. Het programma, samen met de namen van de uitvoerders, vind je terug in het programmaboekje dat bij de inkom op u wacht. Een gulle bijdrage voor dit mooie boekje is altijd welkom.

De jonge Mozart, zich bewust van zijn talent, verveelde zich in Salzburg en beklaagde zich over de kwaliteit van het plaatselijke muziekleven. In een brief van 7 augustus 1778, enkele weken na de dood van zijn moeder, schreef hij aan Abbé Franz Joseph Bullinger: "Sie wissen, bester Freund, wie mir Salzburg verhasst ist ... weil ich überall mehr Hoffnung habe, vergnügt und glücklich leben zu können. Salzburg ist kein Ort für mein Talent."

Niettemin houdt Wolfgang zich aan de afspraken en componeert hij de Mis in C voor paaszondag, die in 1779 uitgevoerd wordt in de Salzburger Dom. Dezelfde mis weerklinkt in 1791 nogmaals in Praag bij de kroning van keizer Leopold II tot koning van Bohemen, waardoor deze compositie als Krönungsmesse de geschiedenis ingaat. Voor dit werk stelde de opdrachtgever een dwingende voorwaarde: de mis (muziek) mocht niet langer dan drie kwartier duren. Na de viering ben je van harte uitgenodigd op een kleine receptie.

South West London Choral Society – concert

zaterdag 26 april, 15u, kerk

Ons eerste 'choir on the road' dit seizoen is de 'South West London Choral Society', opgericht in 1886. Het koor is op dit moment volop aan het repeteren voor zijn concerten in Antwerpen. Dit gastvrij koor, open voor volwassenen van alle leeftijden en achtergronden, met interesse in het repeteren en uitvoeren van koormuziek, brengt ons een programma met werken van Giovanni Pierluigi da Palestrina, Thomas Tallis, William Byrd, Peter Phillips, Pablo Casals en Orlandus Lassus, afgewisseld met enkele orgelstukken.

(www.swlcs.org.uk)

Praktisch:

- ingang langs de Veemarkt
- toegang gratis na aankoop van een ticket voor het kerkbezoek

mei

Schola Gregoriana Bruchemnis (Broechem) koormis

zondag 11 mei, 10u30, kerk - voorganger Anton Milh o.p.

We mochten eerder al genieten van het fijne orgelspel van organist Pieter De Vos. Zijn thuisbasis is de Onze-Lieve-Vrouw Geboorte-kerk van Broechem, waar hij het Zilveren Orgel bespeelt. Ooit stond dit mooie instrument op het doksaal van de Sint-Pauluskerk.

De tweede passie van De Vos is compositie. Aan het Lemmensinstituut behaalde hij zijn bachelor in compositie bij Piet Swerts en Kurt Bikkembergs (jawel). Hij schreef enkele werken voor uiteenlopende bezettingen: 'Pièce Comique' voor orgel en altsaxofoon; 'Grande Pièce Fantastique' voor orgel en drie saxofoons (A-T-Bar.); 'Grande Suite dans le style français' voor continuo, 2 blokfluiten, 2 violen, altsaxofoon en harp en 'Concerto pour flûte à bec et orchestre' voor dezelfde bezetting.

Vandaag brengt hij de Schola Gregoriana Bruchemnis nog een keer mee, een mannenkoor dat zich heeft verdiept in gregoriaanse gezangen.

(www.ranst.be en www.muzeihuys44.be)

Na de viering wacht je in de crypte een drankje bij een babbel.

Muzikale 'zoete avonden' - nocturne

donderdag 15 mei, van 19u tot 22u, kerk

In dit nummer van je favoriete magazine lees je alles over onze 'Zoete Avonden', vier nocturnes vol cultuur. Daar hoort in Sint-Paulus uiteraard ook muziek bij. Bart Rodyns, onze muzikdirecteur brengt niet alleen zijn klavecimbel mee, maar ook sopraan Sarah Van Mol en barok celliste Mathilde Wolfs. Bart's Euterpe Baroque Consort brengt muziek van onder meer Antonio Vivaldi, Claudio Monteverdi, Giovanni Felice Sances.

Jill Lawson (piano) – recital Emmanuel Durlletfonds

zondag 18 mei, 15u, 't Schooltje

Jill Lawson (Mexico, 1974) groeide op in België, maar woont nu in Portugal. Op haar 14de behaalde ze aan het conservatorium van Antwerpen het Hoger Diploma Piano en Kamermuziek, magna cum laude. Aan het conservatorium van Amsterdam vervolgde ze haar studies en in 2004 behaalde ze haar Master of Music aan de John Hopkins Universiteit in Baltimore (USA).

Jill won tal van nationale en internationale wedstrijden. Samen met haar broer Eliot, tevens violist, vormt ze het Duo Lawson.

(jilllawson.com)

Praktisch:

- ingang langs de Veemarkt
- tickets: 22 euro voor niet-leden, 18 euro voor leden, 20 euro voor 60+ers en 12 euro voor -21-jarigen
- bestellen via emmanuel-durllet.be of storten op de rekening BE35 3200 4363 7037 op naam van het Emmanuel Durlletfonds vzw met de vermelding 'Jill Lawson' en het aantal plaatsen. U ontvangt geen tickets, uw naam wordt op de lijst gezet.

Voor actuele info: check onze website (www.sintpaulusantwerpen.be) en schrijf je in voor onze digitale nieuwsbrief.

[Caroline De Wever](#)

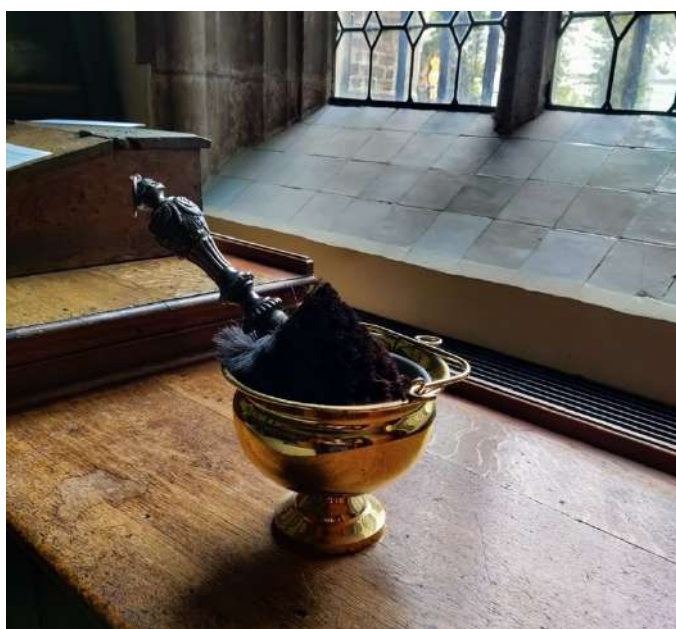
‘Stellige’ Facebook-hitparade

MINIATUURTJES

Wijwateremmer met kwast

Als een priester water wijdt, wordt het wijwater. De belangrijkste toepassing is het doopsel. Het gebruik van wijwater is echter heel uiteenlopend. Zo zijn er de jaarlijkse dierenwijdingen, auto's worden gezegend, een nieuw huis wordt ingewijd. Bij een plechtige viering in de kerk besprenkelt de priester de gelovigen soms met gewijd water en bij een uitvaart gebruikt hij het als laatste zegening van de gestorvene. Daarbij hanteert hij een wijwaterkwast.

Wijwater behoort tot de zogenaamde sacramentalia of sacramentaliën, zegeningen en handelingen binnen de Kerk om het leven te heiligen, in navolging van de sacramenten. Sacramenten zijn ingesteld door Jezus zelf voor het eeuwige heil, sacramentalia ontstonden door de kerkelijke traditie.

Petrus de Martelaar

Op dit schilderij ontvangt Petrus van Verona de man met een gekliefde schedel, een rozenkrans van Maria. Het is zijn ordegenoot Thomas van Aquino die de vinger in de lucht steekt.

Petrus van Verona (1203-1252) werd door Dominicus zelf in de orde opgenomen.

Als bekend prediker verzette hij zich in Lombardije tegen de katharen. Hij werd een "tweede Paulus" genoemd omdat hij zich afkeerde van deze ketterij. In de orde en later als pauselijk gezant bekleedde hij hoge ambten, waaronder dat van inquisiteur voor Noord-Italië. Hij was prior in het klooster van Asti, Piacenza en Como. Petrus van Verona werd vermoord door een zekere Corino Pietro de Balsamo, die later zelf zal intreden bij de dominicanen. Petrus van Verona werd twee jaar na zijn dood heilig verklaard.

Zijn heiligenbeeld staat in de Sint-Pauluskerk links op het hoofdkoor, het zwaard steekt nog in zijn schedel. Ook op het schilderij in het altaar van de Rozenkranskapel staat Petrus van Verona afgebeeld. Sinds de restauratie zien we het bloed over zijn voorhoofd lopen.

Lenteschoonmaak

Je zou denken dat we de afgelopen anderhalve maand, gezien de werken in de kerken, met onze duimen hebben zitten draaien.

Niets is minder waar. De 'rust' en de 'stilte' van een werfinrichting biedt ons de mogelijkheid om een aantal projecten van onze to-dolijst te schrappen, zoals het poetsen van de ramen van de schatkamer, binnen én buiten en het poetsen (waar mogelijk) van de zilveren en gouden objecten die er in staan. Zie eens hoe de flambeeuschilden opnieuw staan te blinken.

Revolutie

In december 1796 worden de Antwerpse dominicanen uit hun klooster gezet. Met een 50-tal soldaten komt Simon Pierre Dargonne, commissaris van het directoire, aangemarcheerd.

De eerste maal moeten de Franse soldaten afdruipten. Ze komen op de middag aan de kloosterpoort en worden door armen uit de buurt tegengehouden. De armen staan aan het spreekhuis (locutorium) waar de dominicanen gasten ontvangen en op de middag brood uitdelen aan de behoeftigen. Deze sukkelaars beseffen maar al te goed dat wanneer de predikheren uit hun klooster worden verdreven, de broodbedeling tot het verleden behoort

Een dag later worden de paters toch weggejaagd.

Sociaal wonen in Sint-Paulus

Deze bijdrage verscheen op Facebook en Instagram op 1 april 2025

De constructie van sociale woningen in de Sint-Pauluskerk schiet flink op. Verwacht wordt dat de huurders vanaf midden 2026 de appartementen kunnen betrekken. Met dit unieke project wordt aan verschillende lagen uit de bevolking een gepaste woonomgeving geboden.

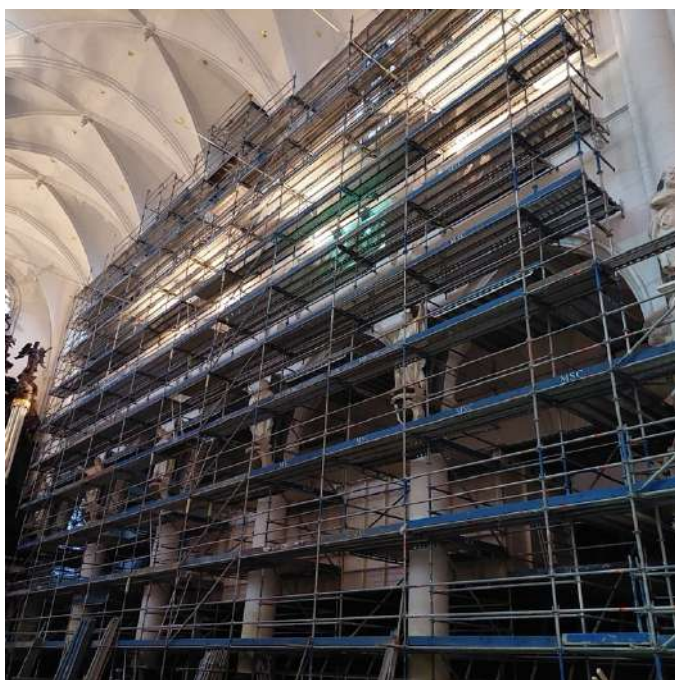
Op de gelijkvloerse verdieping, die via een klein terras aansluit op het kerkschip, komen studio's en appartementen voor senioren. Op die manier kunnen ze op hun terras de zondagsmis beleven en drempelloos de uitreiking van de heilige communie bijwonen. Ook verschillende leden van de onthaalgroep hebben zich als kandidaat-huurder op het gelijkvloers gemeld, zo kunnen ze rechtstreeks vanop hun terras de toeristen te woord staan en hun hobby als het ware thuis beoefenen, zonder verplaatsing of parkeerproblemen.

Bovenaan komen de sjiekere lofts en penthouses, met grote terrassen aan de buitenzijde van de kerk. Vanwege de nabijheid van het historische orgel wordt aan de huurders tweemaal per jaar een set oordopjes uitgereikt. Van de huurders op de lagere verdiepingen, van wie de terrassen op gelijke hoogte staan met de apostelbeelden, wordt verwacht dat ze regelmatig de beelden afstoffen en elke 20 jaar schilderen. Om het oksaal te ontlasten wordt de vierde verdieping verhuurd aan koorleden. Tijdens orkestmissen komen zij op hun terras in actie, ondersteund door de orkestleden-huurders op de derde verdieping.

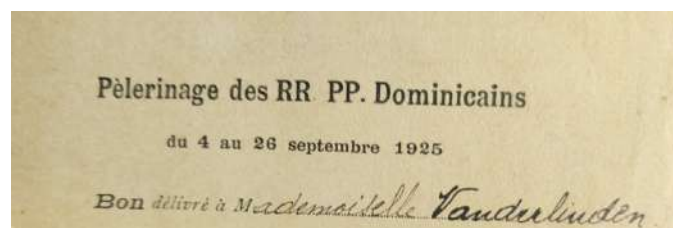
Om de rust in deze sacrale ruimte te bewaren wordt aan de huurders verzocht zich voor 17u naar bed te begeven en roerloos te slapen tot 9u 's morgens, wanneer het alarm weer wordt uitgeschakeld. Het geeft zo'n herrie voor de omwonenden wanneer het alarm 's nachts begint te loeien. Het roerloos slapen biedt een extra voordeel, want zo zijn we zeker dat er geen ongepaste activiteiten in de kerk plaatsvinden.

Onze pastoor kijkt uit naar de bewoners van zijn kerk. “De Antwerpse dominicanen koesteren al lang de ambitie om meer volk naar Sint-Paulus te brengen tijdens de vieringen. We zijn verheugd dat we dankzij dit project vanaf 2026 gegarandeerd een honderdtal misgangers extra op zondag mogen verwelkomen”. Ook het Vaticaan en het bisdom Antwerpen zijn nauw betrokken bij deze wereldprimeur. Het is voor het eerst dat het concept ‘wonen in een sacrale ruimte’ wordt uitgetoetst. Als het een succes wordt – en waarom zou het niet – dan worden gelijkaardige projecten overwogen in Nagorno-Karabach en op de Zuidelijke Sandwicheilanden.

Ben je geïnteresseerd in een studio of loft in Sint-Paulus? Stuur dan vlug een mailtje naar info@sintpaulusantwerpen.be

Touroperator o.p.

Honderd jaar geleden boekte de 27-jarige Emile Van der Linden een bedevaart naar Rome ‘met bezoek der bijzonderste heiligdommen en steden van Italië’. Niet bij Thomas Cook, destijds de enige touroperator die naam waardig, maar bij de eerbare paters predikheren. Emile wil zijn roeping gestalte geven. Wordt hij na deze reis priester of kloosterling of kiest hij voor de lekenstaat?

De reisduur bedroeg 22 dagen. De prijzen varieerden van ruim 2400 frank tot bijna 3400 frank. 3370 frank voor de ‘ijzeren weg 2de klas, met hotels allereerste rang’; 2635 frank voor de ‘ijzeren weg 2de klas, met hotels van eerste rang’ of 2465 frank, als je hotels van tweede rang koos. Serieuze bedragen voor die tijd. Tijdens het verblijf in Rome kon men drie dagen facultatief naar Napels, tegen een meerprijs van 300 frank.

De foto's zijn ook een eeuw oud, onze excuses voor de mindere kwaliteit.

Net als 100 geleden, is 2025 een heilig jaar en worden de heilige deuren van de vier pauselijke basilieken in Rome geopend voor de pelgrims. Het katholieke heilig jaar of jubeljaar is een religieus evenement dat de nadruk legt op de vergeving van de zonden van de gelovigen en hun verzoening met God.

Heilige jaren vinden sinds 1475 elke kwart eeuw plaats. De paus kan ook een ‘buitengewoon’ heilig jaar afkondigen, de laatste keer dat dit gebeurde was in 1983 onder Johannes Paulus II.

The Organ Gang

Boven op het historisch orgel van de Sint-Pauluskerk staat een wilde bende muziek te maken, te zwaaien en te trappelen. Er is echt geen houden aan en de helft van ons klassemment 'inkomende correspondentie' wordt ingenomen door klachtenbrieven van bewoners van de Veemarkt en de Nosestraat over dat stelletje ongeregeld.

Nochtans zijn ze er in de 17de eeuw rustig aan begonnen, daarboven. Ze hadden een goede reputatie en gedroegen zich. Toen waren er natuurlijk nog meer dominicanen in de Sint-Pauluskerk, dat hielp. Vandaag heeft het jonge grut de ruimte hoger dan twintig meter gekaapt. Het is uit de hand beginnen lopen, toen ze tijdens de covidepidemie een bende hebben opgericht, The Organ Gang. Er was in die tijd veel minder volk in de kerk, minder toezicht ook en daar hebben ze van geprofiteerd, de nozems.

Overdag gaat het nog en wanneer Bart Rodyns op het orgel speelt dan houden ze zich gedeisd, maar als je eens een keer 's nachts de kerk binnenwandelt, dan heb je een grote kans om ze aan het werk te zien en, veel erger, te horen. Links en rechts staan grote engelen te trompetteren, in het midden staan de kleinere exemplaren woest met de armen te zwaaien, terwijl ze meestal onverstaanbare zinnen rappen. Af en toe kun je woorden of fragmenten oppikken, zoals 'alleluja, bro'. Achteraan zit er één 'boeieuh' te brullen, hem boeit het allemaal niet zo erg, in tegenstelling tot wat hij zegt.

Die jeugd van de 17de eeuw, niets mee aan te vangen en we zitten er mee, ze zijn 'forever young'.

Zo, u bent weer helemaal mee. Wil u graag meer van deze leuke weetjes lezen en/of op de hoogte blijven van allerlei activiteiten in de Sint-Pauluskerk?

Bezoek dan onze Facebookpagina 'Sint-Pauluskerk Antwerpen' of onze Instagrampagina

@sintpauluskerkantwerpen en word onze vriend/volger! Like us/volg ons! Dank u!

Alle Facebookberichten en nieuwsjes verschijnen ook op onze website:

www.sintpaulusantwerpen.be.

Uw FB/IG-ploeg (Armand Storck, Walter Geluyckens, Caroline De Wever)

APRIL

- Zo — 15 10u30 — Palmzondag - voorganger pastoor Didier Croonenberghs o.p.
koormis met CBM koor uit Tienen o.l.v. Rachel Perfecto - organist Erwin Van Bogaert
- Do 17 19u00 — Witte donderdag - voorganger Francis Akkara o.p.
orgelmis met organist Bart Rodyns
- Vr — 18 15u00 — Kruisweg
19u00 — Goede Vrijdag - voorganger Anton Milh o.p. - orgel met organist Bart Rodyns
- Za — 19 21u00 — Paaswake - voorganger Anton Milh o.p. - doop en vormsel Noah door Joe Antony o.p.
- Zo — 20 10u30 — Pasen - voorganger pastoor Didier Croonenberghs o.p.
Orkestmis - Krönungsmesse KV 317 van WA Mozart met Octopus Kamerkoor en
Euterpe Baroque Consort o.l.v. Bart Van Reyn
- Za — 26 15u00 — Gratis concert - South West London Choral Society - kerk
- Zo — 27 10u30 — Beloken Pasen - gezongen mis met organist Bart Rodyns
12u00 — Doop Alex en Olivia Dorssemont - voorganger Francis Akkara o.p.
14u00 — Erfgoeddag - Speelgoeddag

MEI

- Zo — 4 10u30 — 3de zondag van Pasen - gezongen mis, - orgel met titularis-organist Bart Rodyns
- Zo 11 10u30 — 4de zondag van Pasen - Koormis met Schola Gregoriana Bruchemis (Broechem) O.L.V.
o.l.v. organist Pieter De Vos
- Do 15 10u30 — Nocturne museumpas
- Zo 18 10u30 — 5de zondag van Pasen - gezongen mis, - orgel met titularis-organist Bart Rodyns
15u00 — Durelrecital met pianiste Jill Lawson - Schooltje
- Zo 25 10u30 — 6de zondag van Pasen - eerste communieviering - solistenmis met Kobe Rodyns
orgel met titularis-organist Bart Rodyns
- Do 15 10u30 — O.L.H.-Hemelvaart - solistenmis met Lieven Termont,
orgel met titularis-organist Bart Rodyns

DOPEN

Luciano Serrano en Paula Serrano — 23 maart

Gabriel Brondel Kongo — 30 maart

Paulus

Sint-Pauluskerk Antwerpen

Sint-Paulusstraat 22
2000 Antwerpen
T 0477 97 07 13 (secretariaat)
T 0497 23 83 60 (pastoor)
info@sintpaulusantwerpen.be
www.sintpaulusantwerpen.be

Redactieraad

Guido Meeussen (hoofdredacteur), Armand Storck (eindredacteur), Caroline De Wever (directeur kerk), Kiran Joy (parochie), Joris Reymer en Erwin Vandecauter (grafische vormgeving), Walter Geluyckens (Sint-Paulusvrienden vzw), Inès Ducès (Muziekkapel vzw), Leo Van achter (logistiek)

Auteurs

Didier Croonenberghs o.p, Caroline De Wever, Walter Geluyckens, Stéphan Lycke, , Guido Meeussen, Bernard Nys, Joris Reymer en Armand Storck

Vormgeving

We make.

V.U.

Didier Croonenberghs en Paul Bistiaux,
Sint-Pauluskerk,
Sint-Paulusstraat 22, 2000 Antwerpen

Digitaal

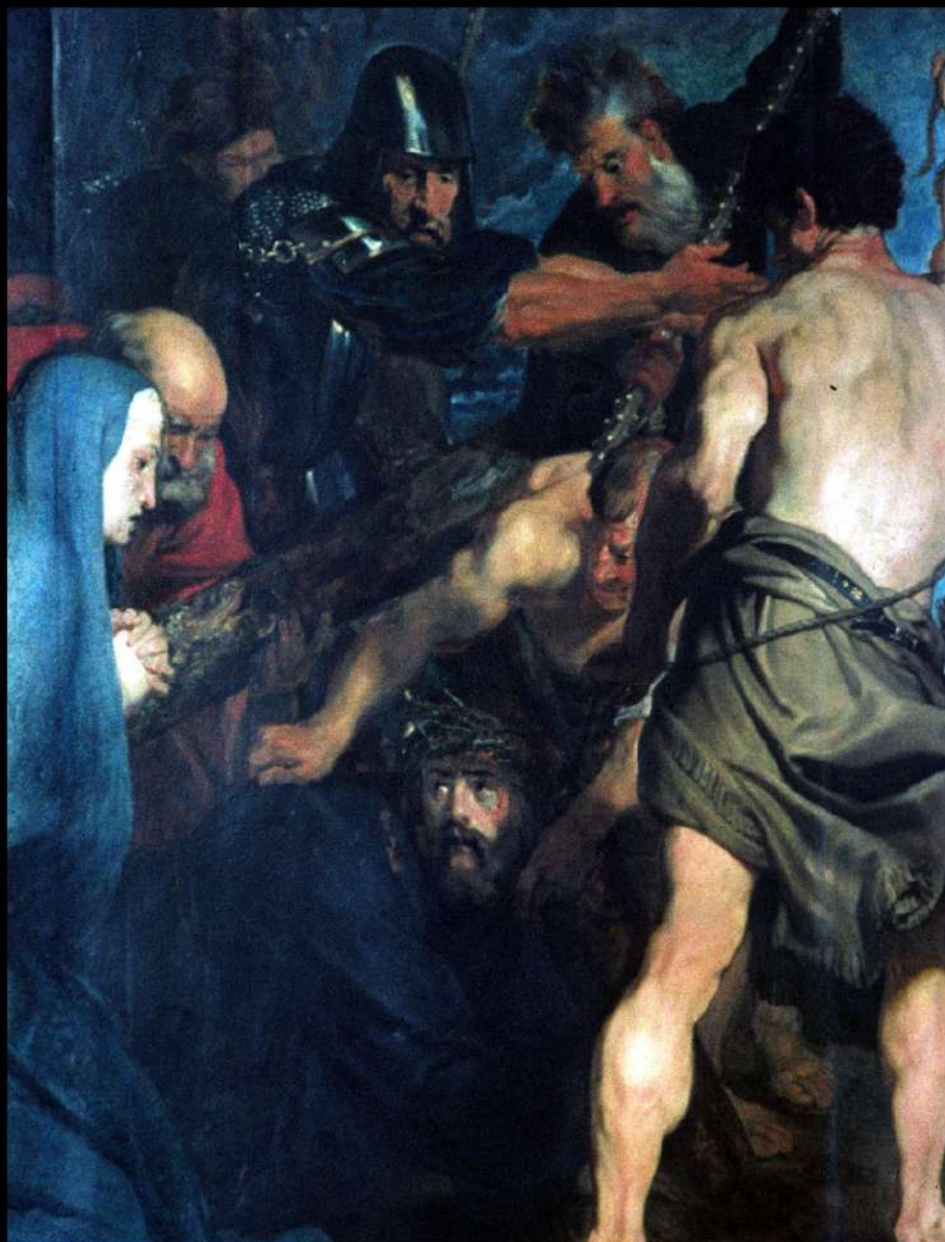
www.sintpaulusantwerpen.be
redactie@sintpaulusantwerpen.be

Verkoop

- losse nummers (aan de balie in de kerk), 5 euro
- abonnement (info@sintpaulusantwerpen.be), 60 euro op rekeningnummer: BE92 7765 9222 6123

naar het BOEKJE

van 't KASTJE

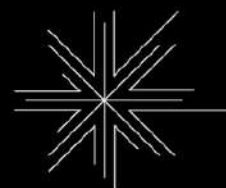

De catalogus over de tentoonstelling

'Oog in oog met Rubens en Van Dyck' (vanaf april 2025)

10 euro – te koop aan kassa Veemarkt en balie kerk

(Museumpashouders kopen hun exemplaar in april en mei '25 tegen 8 euro)

Sint Paulus
Antwerpen

MUSEUM
PASS
MUSÉES